

ОХОРОНА БАЗ ДАНИХ В УКРАЇНІ

Володимир Дроб'язко,
завідувач сектором суміжних прав
НДІ інтелектуальної власності АПрН України,
кандидат філологічних наук

Авторсько-правова охорона баз даних

В Україні бази даних можуть бути об'єктами *авторського права*. Відповідно до ст.433 (1) (3) Цивільного кодексу України (далі — ЦК України) об'єктами авторського права є "компіляції даних, якщо вони за добором або упорядкуванням є результатом інтелектуальної діяльності"¹. Згідно зі ст. 8 (1) (4) Закону України "Про авторське право і суміжні права" в редакції від 11 липня 2001 р. (далі — Закон про авторське право) до об'єктів авторського права віднесені бази даних. А в ст. 1 Закону про авторське право дано таке визначення цього терміна: "база даних (компіляція даних) — сукупність творів, даних або будь-якої іншої незалежної інформації у довільній формі, в тому числі — електронній, підбір і розташування складових частин якої є доступними індивідуально і можуть бути знайдені за допомогою спеціальної пошукової системи на основі електронних засобів (комп'ютера) чи інших засобів"².

Терміни "база даних", "компіляція даних" є синонімами.

Це визначення відповідає міжнародним нормам. Так, ст. 10 (2) Угоди ТРІПС встановлено, що збірники даних або інших матеріалів як у машинозчитуваних, так і в будь-якій іншій формі, які через підбір або розташування матеріалів становлять результат інтелектуальної творчості, повинні охоронятися як такі. Така охорона, яка не поширюється на самі дані або матеріали, не повинна завдавати шкоди авторському праву на самі дані або матеріали. Ст. 5 Договору ВОІВ про авторське право передбачає, що компіляції даних або іншої інформації в будь-якій формі, які за підбором і розташуванням змісту становлять собою результат інтелектуальної творчості, охороняються як такі. Така охорона не поширюється на самі дані або інформацію і не зачіпає будь-яке авторське право, що відноситься до самих даних або інформації, яка міститься в компіляції.

Існують два критерії визнання бази даних об'єктом авторського права:

¹ Право інтелектуальної власності: Науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України / [М. В. Паладій, Н.М. Мироненко, В.О. Жаров та ін.]. — К.: Парламентське вид-во, 2006. — С. 86.

² Дроб'язко В.С. Супутникове мовлення і авторське право /Дроб'язко В.С. // Інтелектуальна власність. — 2001. — № 8. — С. 64.

- розташування складових частин бази даних та її упорядкування повинно бути результатом творчої праці (ст. 1 Закону про авторське право);
- в процесі упорядкування бази даних не повинні порушуватися права авторів творів науки, літератури або мистецтва, включених до неї (ст. 8 (1)(15)).

Якщо база даних не відповідає цим умовам, вона не є об'єктом авторського права, не охороняється, в результаті допускається її використання як частково, так і повністю.

Для цілей авторського права база даних — це тільки форма представлення відомостей, а не смисловий зміст. Під формою бази даних розуміється представлення, організація, підбір елементів, з яких складається будь-яка база даних.

Організація і підбір бази даних вважаються творчими, доки не доведено зворотнє. Творчий характер організації бази даних може полягати і в розташуванні раніше кимось підібраних елементів відповідно до певного нового правила. Підбір ще може бути виконаний творчо, якщо окремі елементи були особисто оцінені емоційно, естетично тощо або проаналізовані раціонально дослідником, тобто були включені свідомо відповідно до певного критерію, а не механічно до бази даних.

Упорядник творчої бази даних за українським законодавством має *право на впорядкування* (ст. 15 (1) (7) Закону про авторське право). тому не санкціоновано запозичувати бази даних в цілому або в суттєвих частинах не можна. Виняток становлять випадки вільного використання баз даних.

Вільне і дозволене використання баз даних. Українським законодавством дозволено без згоди автора і без виплати авторської винагороди використання бази даних, але з обов'язковим зазначенням імені упорядника і джерела запозичення, використання як ілюстрацій, відтворення без одержання прибутку для сліпих. Вільним вважається і відтворення для судового провадження, а також перепродаж примірника бази даних після першого продажу або іншого передання права власності на цей примірник.

Допускається також вільне запозичення як окремих елементів бази даних, так і всієї сукупності для створення нової бази даних. Проте використання елементів, що є охоронюваними творами, повинно бути погоджено з володільцем авторських прав, бо за авторами окремих творів авторське право зберігається.

Відповідальність за порушення прав упорядника бази даних. За порушення прав упорядника бази даних винний може бути притягнений до цивільної, адміністративної або кримінальної відповідальності.

Цивільно-правова відповідальність полягає в ненаданні охорони базам даних, створених з порушенням авторського права, і застосування заходів примусового і компенсаційного характеру. До останніх, зокрема, відносяться:

визнання прав дійсного упорядника;

- відновлення становища, яке існувало до порушення;
- припинення дії, яка порушує права або створює загрозу їх порушення;

ЗАХИСТ ПРАВ

- відшкодування збитків, включаючи упуцнену вигоду;
- стягнення доходу, одержаного порушником, внаслідок порушення авторських прав, замість відшкодування збитків;
- виплата компенсації, що визначається судом, у розмірі від 10 до 50000 мінімальних заробітних плат замість відшкодування збитків або стягнення доходу.

Можливе вжиття й інших, передбачених законодавчими актами заходів, пов'язаних із захистом прав правоволодільців.

Адміністративно-правова відповідальність за порушення авторських прав на базу даних встановлена Кодексом України про адміністративні правопорушення. Ст. 51-2 цього Кодексу встановлює відповідальність за незаконне використання бази даних, привласнення авторства на такий об'єкт або інше умисне порушення прав на базу даних, що охороняється законом.

Дана відповідальність настає у випадках, якщо примірники баз даних є контрафактними чи піратськими відповідно до законодавства України про авторське право, або на примірниках баз даних зазначена неправдива інформація про їх упорядників і про місце виготовлення, а також інформація, яка може ввести споживачів в оману, або на примірниках баз даних знищений чи змінений знак охорони авторських прав, поставлений власником цих прав.

Розгляд справ про адміністративні правопорушення відбувається в судах. Про вчинення адміністративного правопорушення уповноваже-

ними особами повинен бути складений протокол, що надсилається для розгляду до суду за місцем вчинення правопорушення. За результатами розгляду справи повинна бути винесена постанова, в якій може бути зазначено про:

- накладення адміністративного стягнення і конфіскацію контрафактних примірників баз даних;
- припинення провадження справи.

Постанова суду про накладення адміністративного стягнення є остаточною і оскарженню в порядку провадження у справах про адміністративні правопорушення не підлягає.

Кримінально-правова відповідальність за порушення авторських прав на базу даних передбачена статтями 176 і 216 Кримінального кодексу України (далі — КК України).

У статтях 176 і 216 КК України покарання кваліфікується залежно від розміру завданої матеріальної шкоди: у значному розмірі, у великому розмірі, в особливо великому розмірі. Застосовуються як основні види покарань: штраф, виправні роботи, обмеження волі, позбавлення волі, позбавлення права займати певні посади чи займатися певною діяльністю, так і допоміжний (конфіскація та знищення товарів і обладнання для їх виготовлення).

Отже, за українським законодавством база даних охоронятиметься авторським правом у разі оригінальності підбору матеріалів або їх оригінального розташування і організації, а також відсутності порушення прав інших осіб. Крім того, охорону баз даних можна здійснювати в рамках інституту комерцій-

ної таємниці, через заборону декомпіляції комп'ютерної програми, до складу якої входить база даних. Сам факт декомпіляції програми, без якої неможливо вилучити зміст бази даних, надає право судового захисту.

Перспективи охорони баз даних *sui generis*

Директива 96/9/ЄС від 11 березня 1996 р. про правову охорону баз даних встановлює *обов'язок* держав-членів Європейського Союзу надати право *sui generis* упоряднику бази даних, який продемонстрував, що ним були зроблені суттєві інвестиції як у кількісному, так і в якісному відношенні у придбання, перевірку або представлення змісту бази даних. Це право полягає в можливості запобігати вилученню і/або повторному використанню всього або суттєвої частини змісту бази даних. Під вилученням розуміється постійне або тимчасове переміщення всього змісту бази даних чи його суттєвої частини на іншій носій. Повторне використання охоплює будь-які форми доведення до публіки всього змісту бази даних або його частини, зокрема, шляхом розповсюдження копій, здавання у прокат, передання в режимі он-лайн або іншим способом.

Право *sui generis* відносно наступного перепродажу копії бази даних також вважається вичерпаним з моменту її першого продажу на території Співтовариства правоволодільцем або з його згоди. Здавання в найм (публічними установами) не вважається актом вилучення змісту або повторного використання бази даних.

База даних перебуває під охороною правом *sui generis* незалежно від авторсько-правової охорони упорядкування або способу розташування даних. Для права *sui generis* байдуже, чи користується база охороною авторських прав.

Неодноразове і систематичне вилучення і/або повторне використання незначної частини змісту бази даних, передбачають, що дії, які вступають у протиріччя з нормальною експлуатацією бази даних або завдають шкоди законним інтересам її упорядника, недопустимі.

Упорядник бази даних не має права перешкоджати діям правомірного користувача бази даних з вилучення і використання її змісту з певною метою.

Право *sui generis* спливає через 15 років починаючи з 1 січня року, наступного за роком завершення створення бази даних. У разі, якщо база даних у певній формі була представлена широкій публіці до закінчення 15 років після її створення, строк охорони бази даних правом *sui generis* обчислюватиметься з 1 січня року, наступного за роком представлення бази даних публіці.

Якщо до бази даних внесені суттєві зміни завдяки поповненню її змісту, виправленням, доповненням, що дозволяє розглядати оновлену базу даних як результат нових інвестицій, то така модифікована база даних набуває власний строк дії охорони.

Нині охорона баз даних *sui generis* розповсюджена у всіх країнах Європейського Союзу.

У ст. 50 (1) Угоди про партнерство між Європейськими Співтова-

ЗАХИСТ ПРАВ

риствами і Україною наша країна взяла на себе зобов'язання, стосовно об'єктів права інтелектуальної власності, "забезпечити рівень захисту, аналогічний до існуючого в Співтоваристві, включаючи ефективні засоби забезпечення дотримання таких прав"³.

Отже, Україна повинна забезпечити охорону нетворчих баз даних.

Щодо такої охорони була висловлена така пропозиція:

"Уявляється, що норми щодо права *sui generis* повинні бути введені до законів України "Про захист від недобросовісної конкуренції" та "Про інвестиційну діяльність".

Захист права *sui generis* в цьому випадку, крім загальних цивільно-правових засобів захисту, міг би включати спеціальні норми захисту, передбачені законодавством України про недобросовісну конкуренцію"⁴.

На наш погляд, охорону нетворчих баз даних в Україні доцільно забезпечити *sui generis*, яке недавно запроваджено в Російській Федерації (див. розд. 3.6) і ефективно діє в країнах-членах Європейського Союзу.

Бажано було б до Закону України "Про авторське право і суміжні права" ввести нове суміжне право — право упорядника бази даних, доповнивши розділ III "Суміжні права" статтями 44.1 — 44.4 такого змісту:

"Стаття 44.1. Упорядник бази даних, охоронюваної *sui generis*

1. Упорядником бази даних, охоронюваної *sui generis*, визнається особа, яка організувала створення бази даних і роботу по збору, обробці і розташуванню її матеріалів. За відсутності доказів іншого упорядником бази даних вважається фізична або юридична особа, ім'я або найменування яких зазначено звичайним способом на примірнику бази даних і (або) її упаковці.

2. Упоряднику бази даних належать:

- виключне майнове право упорядника бази даних;
- право на зазначення на примірниках бази даних і (або) їх упаковках свого імені або найменування.

Стаття 44.2. Майнове виключне право упорядника бази даних

1. Упоряднику бази даних, створення якої (включаючи обробку або представлення даних матеріалів) вимагає суттєвих фінансових, матеріальних, організаційних або інших затрат, належить виключне майнове право вилучати з бази даних матеріали і здійснювати їх наступне використання в будь-якій формі й будь-яким способом.

Ніхто не має права вилучати з бази даних матеріали і здійснювати їх наступне використання без дозволу правоволодільця, крім випадків, передбачених цим Законом. При цьому під вилученням матеріалів розуміється перенесення всього змісту бази да-

³ Авторське право і суміжні права. Європейський досвід: [у 2 кн.]. — Кн. 1: Нормативні акти і документи. Європейська інтеграція України. [за ред. А.С. Довгерта; уклад., Р.В. Дроб'язко]. — К.: Видавничий Дім "Ін Юре", 2001. — С. 17—18.

⁴ Право інтелектуальної власності Європейського Союзу та законодавство України / [Капіца Ю.М., Ступак С.К., Воробйов В.П. та ін.]; за редакцією Ю.М.Капіци. — К.: Видавничий Дім "Слово", 2006. — С. 147.

них або значної частини суттєвих її матеріалів на інший інформаційний носій з використанням будь-яких технічних засобів і в будь-якій формі.

2. Майнове виключне право упорядника бази даних визнається і діє незалежно від наявності і дії авторських та інших прав упорядника бази даних й інших осіб на матеріали, що становлять базу даних, а також на базу даних в цілому як складений твір.

3. Особа, яка правомірно користується базою даних, має право без дозволу правоволодільця вилучати з такої бази даних матеріали і здійснювати їх наступне використання в особистих, наукових, освітніх та інших некомерційних цілях в обсязі, виправданому зазначеними цілями, і в тій мірі, в якій такі дії не порушують авторські права упорядника бази даних та інших осіб.

Використання матеріалів, вилучених з бази даних, способом, що передбачає одержання до них доступу необмеженого кола осіб, повинно супроводжуватися вказівкою на базу даних, з якої ці матеріали вилучені.

Стаття 44.3. Строк дії майнового виключного права упорядника бази даних

1. Майнове виключне право упорядника бази даних виникає в момент завершення її створення і діє протягом п'ятнадцяти років, рахуючи від 1 січня року, наступного за роком її створення. Майнове виключне право упорядника бази даних, оприлюдненої у зазначений період, діє протягом п'ятнадцяти років, рахуючи від 1 січня року, наступного за роком її оприлюднення.

2. Строки, передбачені пунктом 1 цієї статті відновлюються за умови кожного оновлення бази даних.

Стаття 44.4. Дія майнового виключного права упорядника бази даних на території України

1. Майнове виключне право упорядника бази даних діє на території України у випадках, коли:

- упорядник бази даних є громадянином України або українською юридичною особою;
- упорядник бази даних є іноземним громадянином або іноземною юридичною особою за умови, що законодавством відповідної іноземної держави надається на її території охорона майнового виключного права упорядника бази даних, упорядником якої є громадянин України або українська юридична особа;
- в інших випадках, передбачених міжнародними договорами України.

2. Якщо упорядник бази даних є особою без громадянства, залежно від того, чи має ця особа місце проживання на території України або іноземної держави, відповідно застосовуються правила пункту 1 цієї статті, що відносяться до громадян України або іноземних громадян". ♦